

בוקר טוב,

8.8.15

פרשת "עקב" - צרעות

היום אדבר על נושא קצת יוצא דופן – על צרעות! הצרעות הן חרקים מעופפים מסידרת הדבוראים, ונחשבות ל"אב הקדמון" של הדבורים והנמלים. כל מי ששייך לסידרה זו ואינו דבורה או נמלה מכונה צרעה. הצרעות הן חרקים חברתיים החיים בקבוצות, בנחילים, ולכל נחיל יש תכונות שמאפיינות אותו. למשל: יש כאלה שטורפים חרקים אחרים ויש כאלה שיונקים צוף מפרחים; יש כאלה שמטילים את הביצים שלהם בתוך גופם של חרקים אחרים ויש כאלה שמטילים אותם בתוך קינים שהם בונים בתוך צמחים או באדמה. יש שמביאים תועלת לאדם כי הם מדבירים טבעיים של מזיקים לחקלאות ויש שגורמים בעצמם נזקים קשים לגידולים חקלאיים.

הצרעה הגדולה והנפוצה ביותר בארצנו נקראת "צרעה מזרחית", או בשמה הערבי "דבור". היא נפוצה מחופי הים התיכון במערב ועד הודו במזרח, ובדרך כלל תוקפת בסוף הקיץ, שזו תקופת הרבייה שלה. עקיצתה קשה וכואבת מאד ובמקרים קיצוניים עלולה אף לגרום למוות. העוקץ שלה לא נשאר בגוף

הנעקץ ולכן היא יכולה לעקוץ כמה וכמה פעמים. כדאי מאד להזהר ממנה.

ולמה אני מספרת לכם את כל זה? כי בפרשת השבוע שלנו, פרשת "עקב" (הפרשה השלישית בספר "דברים"), כתוב: "וגם את הצרעה ישלח ה' אלוהיך בם, עד אבד הנשארים והנסתרים מפניך" (דברים, ז, כ). בנוסף לפרשה שלנו הצרעה מוזכרת רק עוד פעמיים בתנ"ך: בספר שמות (פרשת "משפטים") כתוב: "ושלחתי את הצרעה לפניך וגרשה את החוי, את הכנעני ואת החתי מלפניך" (שם, כג, כח) ובספר יהושע כתוב: "ואשלח לפניכם את הצרעה ותגרש אותם (את) שני מלכי האמרי" (שם כד, יב).

פרשנים נחלקו בדעתם בפירוש המילה "צרעה". רש"י פירש אותה "מין שרץ העוף"; רב סעדיה גאון פירש "מחלה, חולי בגוף" וכך פירשו גם ר' יונה אבן ג'אנח וראב"ע (ר' אברהם אבן עזרא). הרמב"ן פירש שהצרעה "הוא מין ידוע כגון הדבורה". קסוטו כותב: "יש סוברים כי הכונה לחרק מזיק ומציק, מעין יתוש ארסי ויש סוברים שמשמעותה פחד המביא לידי בהלה".

מילת המפתח בשלושת הפסוקים שבהם מצויינת הצרעה היא "שלח", בנטייתיה השונות. בפרשה שלנו כתוב "ישלח", בספר שמות כתוב "ושלחתי" ובספר יהושע כתוב "ואשלח". אני

חושבת שדי ברור מפסוקים אלה שלצרעה היה תפקיד של שליח והיא נשלחה ע"י אלוהים לעזור בכיבוש הארץ. וכיצד בדיוק עשתה זאת הצרעה? אומר רש"י: "היתה מכה אותם בעיניהם ומטילה בהם ארס והם מתים". הרמב"ן אומר: "הצרעה הזאת עברה עם יהושע את הירדן". לדעתי הוא התכוון לכך שמראה של נחילי צרעות שעוברות את הירדן הטיל אימה ופחד בעמים שישבו אז בארץ כנען. אנחנו יודעים שבכנען ישבו 7 עממים אך בספר שמות כתוב שהצרעה גרשה רק 3 עמים – את החוי, הכנעני והחתי. ומה עם כל השאר? אומר ראב"ע: "הזכיר משבעת הגויים שלושה והוא הדין לכולם". בזמן המנדט הבריטי בארץ היה חוקר בריטי, בשם גארסטאנג (J. GARSTANG), שניהל את חברת העתיקות בא"י והיתה לו תאוריה מאד מענינת. לדבריו הצרעה לא היתה יצור ממשי אלא סמלה של מצרים. על כובעו של פרעה במצרים העליונה היתה מצויירת צרעה. מצרים זו, שהצרעה היתה הסמל שלה, שלטה ביד רמה בכנען ובכך החלישה את המלכים המקומיים, שלא עמד להם כוחם להתנגד לבני ישראל, שבאו לכבוש את הארץ מידם.

במקרא הצרעה נחשבת לחרק "מלחמתי" ומסוכן אך אצל חז"ל היא מוזכרת גם כמקור לדבש. במדרש רבה (במדבר פרשה כ' פסוק י') כתוב: "...אומרים לה לצרעה לא מן דובשיך ולא מן עוקצין". זה מעניין כי כשאנחנו אומרים משפט זה אנו חושבים

על הדבורה ולא על הצרעה. בכל-אופן משתמע מכאן שהצרעה מסוגלת לייצר גם דבש וגם עוקץ. במשנה כתוב: "... דבש צרעים טהור ומותר באכילה" (מכשירין, ו', ד'). הצרעה עצמה טמאה אך הדבש שלה טהור וכשר לאכילה. בתלמוד הירושלמי (פאה, ז, ג) מסופר שר' חנניה בנה את בית המדרש של העיר ציפורי מרווחים שהיו לו ממכירת דבש של צרעות. ראוי לציין שבאזור שלנו אין צרעות שגם עוקצות וגם מייצרות דבש. יתכן ובימי חז"ל היו אך הן נכחדו.

בספטמבר 1992 התקיים הניסוי הראשון בחלל מטעם אוניברסיטת תל-אביב. בשל כל מיני תופעות פיזיקליות של קן הצרעות בחנו המדענים בניית קן כזה בחלל, בתנאים של חוסר משקל. מסיבות שונות רוב הצרעות מתו אך אלו שחזרו, או נולדו בחלל, הראו הבדלי התנהגות ניכרים מצרעות שלא עזבו את כדור-הארץ.

אנחנו משתמשים בביטוי "קן-צרעות" כמטאפורה לציון מקום בו נמצאים אנשים רעים ומסוכנים שלא כדאי לבוא איתם במגע. לבעלי חלומות כדאי לדעת שחלומות על צרעות מייצגים מציאות קשה של שנאות ומריבות, שבה חי החולם, ולכך יש רק פתרון אחד: חד וחלק – להרוג את הצרעה בחלום ואז המציאות תשתנה לטובה. נעמי שמר המתיקה קצת את הגלולה ב-2 השורות הראשונות של השיר "על כל אלה": "על הדבש ועל

העוקץ, על המר והמתוק..." והאיטלקים בטוח חשבו רק על דברים טובים כשהמציאו קטנוע וקראו לו על שם הצרעה – "ווספה".

שבת שלום!